

Схвалено
рішенням Комітету Верховної
Ради України з питань соціальної
політики та захисту прав ветеранів
(Протокол № 99 від 31.01.2022 року
_____ Третьякова Г.М.)

РЕКОМЕНДАЦІЇ

учасників слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів на тему: «Про стан виконання рішень міжнародних судів, Конституційного Суду України та інших судів України щодо соціальних виплат громадянам України»

Учасники слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів, які відбулися 16 вересня 2021 року, заслухавши надану інформацію та обговоривши виступи народних депутатів України, представників центральних органів виконавчої влади, Верховного суду, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, обласних державних організацій, громадських організацій учасники слухань зазначають наступне.

Впродовж 2018-2021 років Конституційним Судом України, Верховним Судом у зразкових справах щодо проведення перерахунків розмірів державних виплат, зокрема, пенсійних виплат окремим категоріям пенсіонерів (суддям у відставці, колишнім працівникам прокуратури, військовослужбовцям, особам, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській атомній електростанції, пенсіонерам з числа внутрішньо переміщених осіб тощо) прийнято низку судових рішень, виконання яких зумовило додаткові видатки з Державного бюджету України.

Положеннями Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» (далі – Закон № 4901) встановлено гарантії держави щодо виконання судових рішень та виконавчих документів, визначених Законом України «Про виконавче провадження» (далі – Закон № 1404), та особливості їх виконання.

Відповідно до частини першої статті 2 Закону № 4901 держава гарантує виконання рішення суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є державний орган; державне підприємство, установа, організація, юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства.

Згідно зі статтями 3, 4 Закону № 4901 у разі відсутності або недостатності у боржника відповідних бюджетних призначень такі рішення судів виконуються за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду.

Порядок виконання рішень про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів або боржників затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 03.08.2011 № 845 (далі – Порядок № 845).

Відповідно до Закону № 4901, абзацу другого підпункту 1 пункту 9 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та пункту 3 Порядку № 845 безспірне списання коштів державного бюджету здійснюється виключно Державною казначейською службою України (далі – Казначейство) за черговістю надходження рішень, щодо видатків бюджету – в межах відповідних призначень та наданих бюджетних асигнувань.

З метою забезпечення виконання судових рішень Кабінет Міністрів України схвалив 30.09.2020 № 1218-р Національну стратегію вирішення проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року. З метою її реалізації Урядом 17.03.2021 № 210-р затверджено План заходів.

1. Щодо коштів державного бюджету на виконання рішень національних судів, Конституційного Суду України, закордонних юрисдикційних органів.

1.1. Головним розпорядником коштів є Міністерство юстиції України.

За інформацією Міністерства юстиції України (далі – Мін'юст) Міністерством узагальнюється інформація щодо погашення заборгованості за рішеннями суду, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 № 440 «Про затвердження Порядку погашення заборгованості за рішеннями суду, виконання яких гарантується державою» (далі - Порядок № 440). Так до Реєстру рішень, виконання яких гарантується державою (далі - Реєстр), Державною виконавчою службою (далі - ДВС) станом на жовтень 2020 року внесено 474 тис рішень, що становить 86,8% від загальної кількості рішень, що надійшли до управлінь примусового виконання рішень.

За інформацією Мін'юсту за бюджетною програмою КПКВК 3601170 на 2020 рік було передбачено 42,4 млн грн, із них за напрямом «Здійснення платежів, пов'язаних з вжиттям заходів з виконання рішень Європейського суду з прав людини, прийнятих за наслідками розгляду справ проти України» - 31,1 млн грн.

З вказаної кількості внесених до Реєстру рішень передано до органів Казначейства 379,4 тис рішень (79,4%) на суму 2,1 млрд грн. Інші рішення з різних підстав повернуто заявникам до або після реєстрації у Реєстрі.

Водночас, за інформацією Мін'юсту станом на 01.10.2020 року в управліннях забезпечення примусового виконання рішень на опрацюванні перебувало 48,8 тис рішень, з них по 25 тис рішень (51,1%) відсутні довідки боржника. Станом на 31.12.2020 в управліннях забезпечення примусового виконання рішень на опрацюванні перебувало 44,6 тис рішень, з них 17,2 тис рішень (38,6%) відсутні довідки боржника. Боржниками за вказаними рішеннями є територіальні органи ПФУ та управління праці та соціального захисту населення. Станом на 01.10.2020 залишок невиконаних виконавчих документів становив 15,3 тис документів або 54,7%.

Щодо стягнення коштів з державних підприємств, установ, організацій та юридичних осіб, примусова реалізація майна яких забороняється відповідно до законодавства, то протягом 9 місяців 2020 року в органах ДВС перебувало 35,4 тис виконавчих документів на суму 58,2 млрд грн.

Завершено державними виконавцями 12,7 тис виконавчих документів, що склало 45,39 від кількості виконавчих документів, які підлягали виконанню у звітному періоді. Фактично виконано 6,1 тис документів (21,9%).

Завершено державними виконавцями 9,9 тис виконавчих документів цієї категорії, що перебували на виконанні, на суму 2,7 млрд грн (4,796 від суми, що підлягала стягненню). Із них фактично виконано 5,6 тис виконавчих документів (15,9%) та всього стягнуто 297,2 млн грн.

Органами ДВС передано до Казначейства 2,8 тис виконавчих документів для перерахування коштів на суму 3,2 млрд грн. Протягом 9 місяців 2020 року в органах Держказначейства підлягало виконанню 27,9 тис виконавчих документів.

Виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, у тому числі рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), здійснюються за рахунок та в межах бюджетних призначень, що передбачаються у Державному бюджеті України за бюджетною програмою за КПКВК 3601170 «Платежі на виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, прийнятих за наслідками розгляду справ проти України» (далі - КПКВК 3601170).

За вказаною програмою для Мін'юсту на 2021 рік затверджено призначення загального фонду в сумі 582,4 млн грн із них за напрямом «Здійснення платежів, пов'язаних з вжиттям заходів з виконання рішень Європейського суду з прав людини, прийнятих за наслідками розгляду справ проти України» - 42,4 млн грн.

2. Головним розпорядником коштів є Міністерство соціальної політики України.

За інформацією Міністерства фінансів України (далі – Мінфін) на виконання рішень національних судів, зокрема, ухвалених щодо соціальних виплат громадянам України, у Законі України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» за бюджетною програмою КПКВК 3504040 «Заходи щодо виконання рішень суду, що гарантовані державою» (далі - КПКВК 3504040) було передбачено 600 млн грн. Станом на 01.10.2020 касові видатки за вказаною бюджетною програмою становили 402 млн грн.

У Законі України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» за бюджетною програмою КПКВК 3504040 передбачено – 100,0 млн грн.

Разом з тим, за інформацією Міністерства соціальної політики України (далі – Мінсоцполітики) обсяг необхідних додаткових витрат складає:

- на забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, осіб з інвалідністю з вадами зору та слуху, військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, що перебувають на обліку, що потребують поліпшення житлових умов, в органах місцевого самоврядування. військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, для

віднесення їх із закритих та віддалених від населених пунктів військових гарнізонів у розмірі 2 352 250,7 тис грн;

- на забезпечення виконання рішень суду зобов'язального характеру у розмірі 6 389,8 тис гривень.

Відтак, Мінсоцполітики звернулося до Пенсійного фонду України, а також до обласних, Київської міської державної, Донецької та Луганської військово-цивільних адміністрацій з проханням надати статистичну інформацію стосовно невиконаних судових рішень з пенсійних виплат та соціальних питань. На думку Міністерства запитувані інформаційно-аналітичні матеріали можуть надати допомогу в розробці механізму врегулювання державного боргу за рішеннями з соціальних питань та пенсійних виплат.

3. Щодо виплат за рішеннями судів Пенсійним фондом України.

Видатки на погашення заборгованості з пенсійних виплат за рішеннями суду щорічно передбачаються у Державному бюджеті України у складі бюджетної програми за КПКВК 2506080 «Фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів Пенсійного фонду України (далі – ПФУ).

Постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 22 «Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України на 2020 рік» збільшено бюджетні призначення ПФУ на виплати, пов'язані з погашенням заборгованості за рішеннями судів, до 200 млн грн на рік. Для порівняння - у 2018 та 2019 роках було передбачено 50 млн грн та 100 млн грн відповідно.

У бюджеті ПФУ на 2021 рік, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України 17.02.2021 № 126, видатки на погашення заборгованості з пенсійних виплат за рішеннями суду передбачені у сумі 360,0 млн грн.

За інформацією Пенсійного фонду України протягом 2010-2020 років до органів ПФУ подано майже 5 млн позовів з питань пенсійного забезпечення. Протягом 9 місяців 2020 року на розгляді в судах перебувало 50,4 тис справ (з урахуванням залишку незакінчених проваджень на початок року) на суму 442,7 млн грн. Задоволено судами 24,7 тис позовів (86,3% усіх розглянутих справ) на суму 187,4 млн грн.

Найбільше позовів у цей період подано щодо перерахунку і виплати пенсій військовослужбовцям (16,3 тис), а також призначення (перерахунку) та виплати пенсій особам, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС (8,3 тис).

За даними реєстру судових рішень (далі - Реєстр), сформованого відповідно до Порядку погашення заборгованості з пенсійних виплат за рішеннями суду, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 649 (далі - Порядок № 649), обліковано в органах ПФУ 29175 судових рішень на загальну суму 904,9 мли грн, які підлягають виплаті за рахунок коштів державного бюджету. Для здійснення виплат відповідно до Порядку № 649 ПФУ з грудня 2018 року, опрацьовано судові рішення за 2013-2018 роки на суму 297 млн грн стосовно 52306 стягувачів.

Заборгованість за рішеннями національних судів, боржниками в яких є органи ПФУ, постановленими до 01.01.2013 року, становить 2,8 млрд грн, за

рішеннями, постановленими після 01.01.2013 - 891,3 млн грн (станом на жовтень 2020 року щодо 29,8 тис одержувачів), з них 867,5 млн грн - з виплат, що фінансуються з Державного бюджету України. Станом на лютий 2021 року така заборгованість склала – 1,3 млрд грн (щодо 35,150 тис одержувачів).

Станом на жовтень 2020 року видатки в органах ПФУ за 2018-2020 роки склали 82,8 млрд грн та 898,1 млн грн. з них, заборгованість за 2018-2020 роки за позовами внутрішньо переміщених осіб складає 1,25 млрд грн.

В свою чергу, станом на 10.10.2020 року органами ПФУ відповідно до Порядку погашення заборгованості за рішеннями суду, виконання яких гарантується державою, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 № 440 (далі - Порядок № 440) органам ДВС надано 383 тис. довідок про нараховані та невикрачені суми всього на 1,92 млрд грн.

4. Щодо виплат за рішеннями судів Фондом соціального страхування України.

За інформацією Фонду соціального страхування України (далі - Фонд) проблемним залишається питання призначення і виплати страхових виплат тимчасово переміщеним особам та особам, що перебували на обліку в робочих органах виконавчої дирекції до початку проведення антитерористичної операції на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях та не перемістились.

На сьогодні існують юридичні обставини, що унеможливають перерахування платниками зазначеного єдиного внеску та здійснення страхових виплат потерпілим, що мешкають на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. У зв'язку з цим послуги таким потерпілим надаються на іншій території України після здійснення ними переміщення, одержання документів, що підтверджують статус тимчасово переміщеної особи.

Водночас документи, що підтверджують підстави для призначення страхових виплат продовжують знаходитися на тимчасово окупованих територіях цих областей. На цих територіях не ведеться реєстрація актів громадянського стану та відсутня відповідна інформація, тому страхове відшкодування потерпілим, що мешкають в цих районах здійснюється відповідно до спеціальних законів з урахуванням обмежень, викликаних умовами тимчасової окупації певних територій.

Відтак суми соціальних виплат, які не виплачені за минулий період, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 08.07.2016 № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам», обліковуються в органі, що здійснює соціальні виплати та виплачуються на умовах окремого порядку, визначеного Кабінетом Міністрів України. Водночас такий порядок досі Урядом не затверджено.

За даними Мінсоцполітики заборгованість за минулий час, нарахована на виконання судових рішень у справах по позовами внутрішньо переміщених осіб, за 2018-2020 роки, складає 1,25 млрд гривень.

У свою чергу суди можуть погоджуватися з обмеженнями для потерпілих, що мешкають на вищезазначених територіях, а можуть посилатися на відсутність

оголошеного правового режиму воєнного і надзвичайного стану і відмовляти у страховому відшкодуванні.

5. Щодо погашення заборгованості за рішеннями судів Державною казначейською службою України.

За інформацією Державної казначейської служби України згідно з абзацом 2, 3 пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 4901 заборгованість за рішеннями судів, які надійшли до органів Казначейства і знаходяться на виконанні за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду погашається у такій черговості:

- у першу чергу погашається заборгованість за рішеннями суду щодо пенсійних та соціальних виплат, про стягнення аліментів, відшкодування збитків та шкоди, завданих внаслідок злочину або адміністративного правопорушення, каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, а також у зв'язку з втратою годувальника;

- у другу чергу погашається заборгованість за рішеннями суду, пов'язаними з трудовими відносинами;

- у третю чергу погашається заборгованість за всіма іншими рішеннями суду.

Казначейством за рахунок бюджетної програми КПКВК 3504040 виконано у:

2013 році – 8 143 рішень на суму 153,8 млн грн;

2014 році – 4 005 рішень на суму 76,6 млн грн;

2015 році – 7 468 рішень на суму 144,7 млн грн;

2016 році – 7 168 рішень на суму 144,7 млн грн;

2017 році – 53 335 рішень на суму 499,9 млн грн;

2018 році – 79 053 рішень на суму 499,5 млн грн;

2019 році – 110 859 рішень на суму 598,7 млн грн;

2020 році – 87 683 рішень на суму 448,34 млн грн.

Станом на 22.10.2020 року в Казначействі на виконанні за КПКВК 3504040 перебувало близько 54,9 тис судових рішень на суму понад 4 859,00 млн грн.

Станом на 15.03.2021 року за цією ж програмою перебувало близько 62,7 тис судових рішень на суму понад 5,024 млн грн.

Що стосується виконання рішень за першою чергою на користь соціально вразливих верств населення (ветеранів війни, учасників бойових дій, дітей війни, осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, осіб з інвалідністю, пенсіонерів та інших) то у Казначействі станом на жовтень 2020 року обліковувалося 21,4 тис рішень на суму 118,9 млн грн.

Станом на березень 2021 року за першою чергою обліковувалося вже 21,4 тис рішень на суму 119,2 млн грн.

Кількість рішень, що обліковуються за першою чергою збільшується щомісяця у зв'язку з надходженням судових рішень від органів ДВС та безпосередньо стягувачів. Для виконання рішень що обліковуються за програмою КПКВК 3504040 не вистачає щонайменше 40,6 млн грн.

При цьому, встановлений Законом № 1404 порядок виконання рішень, за якими боржник зобов'язаний вчинити певні дії передбачає, що у разі невиконання без поважних причин боржником рішення, виконавець до боржника двічі застосовує штрафні санкції, надсилає органу досудового розслідування повідомлення про вчинення боржником кримінального правопорушення та вживає заходів примусового виконання рішення. Цей порядок виконання рішень, передбачений Законом не є дієвим.

В більшості випадків судами скасовуються постанови державних виконавців про накладення на боржників штрафів, а правоохоронні органи під час досудового розслідування в діях боржників не вбачають складу кримінального правопорушення. Такий хід подій мотивується відсутністю бюджетного фінансування.

У разі якщо рішення суду про зобов'язання органів ПФУ нарахувати та виплатити заборгованість, не виконано протягом двох місяців з дня внесення постанови про відкриття виконавчого провадження крім, випадків, коли стягувач перешкоджає провадженню виконавчих дій, державний виконавець зобов'язаний звернутися до суду із заявою про зміну способу і порядку виконання рішення шляхом стягнення з боржника нарахованої суми.

Водночас в більшості випадків суди відмовляють у задоволенні подань державних виконавців про зміну способу і порядку виконання рішення. У разі задоволення судами подань, державними виконавцями у відповідності до положень статті 6 Закону документи передаються для подальшого виконання судових рішень до органів Казначейства, які тривалий час теж не виконуються.

У такому разі, ухвалене на користь особи рішення суду залишається невиконаним, оскільки чинним законодавством подальшого механізму примусового виконання судового рішення не визначено.

Наприклад станом на листопад 2020 року в органах Казначейства перебувало 4,2 тис рішень на суму 26,3 млн грн, за якими неможливо забезпечити безспірне списання коштів протягом найближчого часу у зв'язку:

з відсутністю можливості уточнення реквізитів заявника (настання смерті, зміна місця реєстрації (проживання), реквізитів банківського рахунку, номерів засобу зв'язку, втрата паспорту громадянина України тощо), оскільки Порядок № 440 не містить положень щодо зобов'язання громадянина в обов'язковому порядку повідомляти про зміни, які відбулися;

наявністю суттєвих помилок в оформленні державною виконавчою службою документів для виконання судових рішень, які підлягають обліку, інвентаризації заборгованості та подальшої передачі їх до органів, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів для погашення заборгованості;

несвоєчасним підтвердженням заборгованості з боку органів ПФУ або структурних підрозділів з питань соціального захисту населення обласних районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад щодо надання довідки про нарахування соціальних та пенсійних виплат.

6. Щодо виконання рішення Конституційного суду України з встановлення розміру виплати щорічної разової грошової допомоги до 5 травня.

01 січня 2015 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28 грудня 2014 року № 79-VIII, яким розділ VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України доповнено, зокрема, пунктом 26, згідно з яким, норми і положення, зокрема, статей 12-16 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII (далі – Закон № 3551); статей 6¹-6⁴ Закону України «Про жертви нацистських переслідувань» від 23 березня 2000 року № 1584-III (далі – Закон № 1584) застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевого бюджетів та бюджетів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

У зв'язку з цим, впродовж 2011-2020 років розміри разової грошової допомоги ветеранам війни, жертвам нацистських переслідувань, що виплачується щорічно до 5 травня, визначались постановами Уряду (постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1381 «Про підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення», від 13 березня 2013 року № 149, від 16 квітня 2014 року № 102, від 31 березня 2015 року № 147, від 02 березня 2016 року № 141, від 05 квітня 2017 року № 223, від 14 березня 2018 року № 170, від 20 березня 2019 року № 237, від 19 лютого 2020 року № 112).

27 лютого 2020 року Конституційний Суд України ухвалив рішення у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо конституційності окремого положення пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України. Цим Рішенням Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України, окреме положення пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України у частині, яка передбачає, що норми і положення статей 12, 13, 14, 15 та 16 Закону № 3551 застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевого бюджетів та бюджетів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Конституційний Суд України вважає, що встановлення пунктом 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу іншого, ніж у статтях 12, 13, 14, 15 та 16 Закону № 3551, законодавчого регулювання відносин у сфері надання пільг ветеранам війни спричинює юридичну невизначеність при застосуванні зазначених норм Кодексу та Закону № 3551, що не відповідає Конституції України.

Незважаючи на те, що Конституційним судом України дані зміни були визнані неконституційними, і до сьогодні ветерани війни отримують допомогу до 5 травня в неповному обсязі. У 2021 році розміри разової грошової допомоги до 5 травня визначено постановою Кабінету Міністрів України від 08 квітня 2021 року № 325 «Деякі питання виплати разової грошової допомоги, передбаченої Законами № 3551 та № 1584.

2. Щодо удосконалення процедур адміністративного судочинства та норм діючого законодавства з метою обов'язкового виконання рішень судових органів.

За інформацією Верховного суду доцільно запровадити законодавчі зміни в частині ретроактивності (дії в часі) рішень Конституційного Суду України.

За загально визнаним принципом права закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. Цей принцип закріплений у частині першій статті 58 Конституції України, за якою дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється з втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце.

Конституція України, закріпивши частиною першою статті 58 положення щодо неприпустимості зворотної дії в часі законів та інших нормативно-правових актів, водночас передбачає їх зворотню дію в часі у випадках, коли вони пом'якшують або скасовують юридичну відповідальність особи, що є загально визнаним принципом права.

Крім того, відповідно до положень частини другої статті 152 Конституції України закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення.

Згідно з положеннями пункту 1 частини 5 статті 361 Кодексу адміністративного судочинства України (далі КАС) підставою для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами є, зокрема, встановлена Конституційним Судом України неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане.

Тому на сьогодні доцільним є вдосконалення конституційних положень та законів України в цій сфері з метою запровадження ретроактивної (назад і активність) дії рішень Конституційного Суду України наприклад, щодо законів у сфері соціального захисту.

Впровадження такого механізму дозволить підвищити ефективність захисту прав та законних інтересів не тільки тих осіб, що мають право на перегляд судових рішень у зв'язку з виключними обставинами, але й усіх громадян, права яких були порушені у зв'язку із застосуванням неконституційного закону (в більшості таких справ це матеріальні права на виплати, компенсації, доплати тощо).

Так, громадяни після прийняття рішення Конституційним Судом України зможуть звертатися до органів державної влади і місцевого самоврядування із зверненнями щодо поновлення порушених прав, зокрема про перерахунок, донарахування, компенсації тощо. І тільки у разі виникнення спору щодо таких дій, громадяни будуть звертатися до суду.

Реалізація такого механізму дозволить ефективно поновити порушені права громадян органами саме виконавчої влади в межах здійснення своїх

повноважень, не перекладаючи додатковий об'єм розгляду справ на судову гілку влади.

Крім того, цей механізм матеріальної відповідальності держави сприятиме виваженості при прийнятті рішень у законодавчому регулюванні соціальної політики, а також підвищенню нормотворчої відповідальності за прийняття відповідних рішень.

Щодо конкретизації резолютивної частини судового рішення.

На практиці мають місце випадки, коли, з одного боку, суд задовольняє позовні вимоги осіб про соціальні виплати, з іншого - пенсійні органи чи органи соціального захисту населення, формально й буквально сприймаючи зміст резолютивної частини рішення суду щодо здійснення перерахунку, не виконують позовні вимоги заявника, що зумовлює нові звернення такого позивача до суду.

Відповідно до частини другої статті 9 КАС України позивач у позовній заяві не може вийти за межі закріплених норм. З огляду на визначене, громадяни змушені просити лише здійснити перерахунок виплати, не зважаючи на необхідність її подальшого стягнення. В свою чергу суд у резолютивній частині рішення відповідно обмежується лише вказівкою на зобов'язання здійснити перерахунок, не виходячи за межі позовних вимог.

Разом з тим, КАС України передбачає, що суд може вийти за межі позовних вимог, якщо це необхідно для ефективного захисту прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (частина друга статті 9 КАС України).

Так у судовій практиці, переважно з вирішення податкових спорів, резолютивні частини судових рішень містять вказівки про стягнення у точно визначеному розмірі. Наприклад, рішення Київського окружного адміністративного суду від 19.02.2021 у справі № 320/5852/18, постанова Київського апеляційного адміністративного суду від 25.11.2015 у справі № 826/7380/15, постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 21.01.2021 у справі № 804/17259/14.

Також у справі № 818/1551/17 Верховний Суд постановив (постанова від 24.02.2021), зокрема:

«Скасувати рішення Сумського окружного адміністративного суду від 28 лютого 2018 року та постанову Харківського апеляційного адміністративного суду від 02 жовтня 2018 року та ухвалити у цій частині нове рішення, яким адміністративний позов задовольнити частково:

стягнути з Прокуратури Сумської області компенсацію за 93 дні невикористаної щорічної відпустки за період з 28 серпня 2012 року по 23 лютого 2015 року у розмірі 5086 (п'ять тисяч вісімдесят шість) гривень 17 коп;

стягнути з Прокуратури Сумської області середній заробіток за час затримки розрахунку при звільненні у розмірі 23227 (двадцять три тисячі двісті двадцять сім) гривень 56 коп.».

Варто зауважити, що не дивлячись на те, що КАС України не закріплює

такий спосіб захисту порушених прав як стягнення відповідних грошових сум у визначеному розмірі, однак суд на власний розсуд застосовує його, оскільки перелік способів захисту відповідно до частини першої, другої статті 5 КАС України є невичерпним і це не суперечить закону та забезпечує ефективний захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина.

Отже, є проблема у повноті викладу «первинного» судового рішення та правильному його виконанні.

Щодо зміни способу та порядку виконання судового рішення.

Частини перша та третя статті 378 КАС України передбачають, що суд, який розглядав справу як суд першої інстанції, може за заявою стягувана чи виконавця (у випадках, встановлених законом), - встановити чи змінити спосіб або порядок його виконання. Питання про зміну чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення може бути розглянуто також за ініціативою суду. Підставою для встановлення або зміни способу або порядку виконання, відстрочення чи розстрочення виконання судового рішення є обставини, що істотно ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим.

Питання про зміну чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення також врегульовані Законом 1404 та Законом № 4901 Так, відповідно до частини третьої статті 33 Закону № 1404 за наявності обставин, що ускладнюють виконання судового рішення або роблять його неможливим, сторони, а також виконавець за заявою сторін або державний виконавець з власної ініціативи у випадку, передбаченому Законом № 4901, мають право звернутися до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції, із заявою про встановлення або зміну способу і порядку виконання рішення.

Положення Закону № 4901-VI передбачають, що у разі, якщо рішення про зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за якими є державний орган, державне підприємство, юридична особа, не виконано протягом двох місяців з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, крім випадків, коли стягувач перешкоджає провадженню виконавчих дій, державний виконавець зобов'язаний звернутися до суду із заявою про зміну способу і порядку виконання рішення.

Проте на практиці є очевидним, що на підставі норм чинного законодавства України та судової практики зміна способу і порядку виконання судового рішення про зобов'язання здійснити перерахунок соціальних виплат є неможливою, оскільки, з одного боку, таке рішення є фактично виконаним в момент здійснення перерахунку, а, з іншого, - у випадках, коли суди задовольняють заяви про зміну способу і порядку виконання рішень, зазначаючи в ухвалі про зобов'язання стягнути грошові кошти у певній сумі, вони тим самим не змінюють спосіб і порядок виконання рішення, а виходять за межі позовних вимог, заявлених позивачем у суді першої інстанції, застосовуючи на власний розсуд спосіб захисту, про який позивач не просив у своїй позовній заяві (з метою ефективного захисту прав, свобод, інтересів людини і громадянина відповідно до частини другої статті 9 КАС України).

Водночас зміна способу і порядку виконання судового рішення є питанням зміни судом сторони виконавчого провадження як процесуального засобу забезпечення належного виконання судового рішення (стаття 379 КАС України): така зміна може стосуватися як стягувача, так і боржника. Проблеми виконання можуть бути пов'язані, зокрема, із тривалим розглядом судової справи, небажання добровільно виконати рішення, суб'єктивними обставинами (наприклад, проведення в державі реформ, коли протягом розгляду справи статус відповідача може двічі змінитися, відбувається правонаступництво, злиття або розділення відповідача - суб'єкта владних повноважень).

В свою чергу на цю недосконалість діючого законодавства звертають увагу і державні органи.

Щодо доцільності стягнення виконавчого збору з суб'єктів владних повноважень.

Відповідно до частини першої статті 1 Закону № 1404 виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) - сукупність дій визначених у цьому Законі органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню.

Відповідно до частин першої-четвертої статті 27 Закону № 1404 виконавчий збір - це збір, що справляється на всій території України за примусове виконання рішення органами державної виконавчої служби.

Витрати органів державної виконавчої служби та приватного виконавця, пов'язані з організацією та проведенням виконавчих дій щодо забезпечення примусового виконання рішень, є витратами виконавчого провадження (частина друга статті 42 Закону № 1404), які здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України та коштів виконавчого провадження, зазначених у пунктах 2 і 3 частини першої цієї статті (частина третя статті 42 Закону № 1404). Відповідно до частини четвертої статті 20, частини другої статті 21 Закону № 1404 винагорода та інші витрати, пов'язані з проведенням експертизи, наданням висновку спеціаліста або звіту суб'єкта оціночної діяльності - суб'єкта господарювання, послуг перекладача, належать до витрат виконавчого провадження.

Крім зазначених витрат, за рахунок коштів виконавчого збору, стягнутого державними виконавцями з боржників, здійснюються виплати винагород державним виконавцям.

Водночас, норми статті 27 Закону № 1404 містять вичерпний перелік випадків, в яких виконавчий збір не стягується. При цьому коло суб'єктів, які звільняються від справляння виконавчого збору у цих випадках, Законом № 1404 не визначено, отже, звільненими від сплати можуть бути будь-які суб'єкти відповідних правовідносин, у тому числі й державні органи та установи, тощо.

Зокрема, відповідно до пункту 3 частини п'ятої статті 27 Закону № 1404

виконавчий збір не стягується, якщо виконання рішення здійснюється за рахунок коштів, передбачених бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду в порядку, встановленому Законом № 4901.

Зважаючи на положення статті 129-1 Конституції України (судове рішення є обов'язковим до виконання, держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку) держава несе відповідальність за дії органів державної влади в процесі виконання судових рішень. Суб'єкти владних повноважень в першу чергу повинні забезпечити своєчасне добровільне виконання судових рішень і не допускати їх примусового виконання, а своєчасне дотримання цього обов'язку убезпечить їх від стягнення виконавчого збору та буде слугувати позитивним прикладом для фізичних та юридичних осіб.

Щодо уніфікації пенсійного законодавства.

Етапом можливої «уніфікації» є визначення однакового розміру пенсії (в частині скасування пільгового розрахунку розміру у процентному відношенні до заробітної плати) для окремих категорій осіб (для прикладу, Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668-VI для осіб, яким пенсія призначається відповідно до законів України, зокрема, «Про державну службу», «Про прокуратуру», «Про статус народного депутата України», «Про Національний банк України», «Про Кабінет Міністрів України», «Про дипломатичну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про судову експертизу», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про судоустрій і статус суддів» тощо).

Кодифікація і уніфікація законодавства сприятиме такому елементу верховенства права як правова визначеність. Згідно з частиною першою статті 382 КАС України суд, який ухвалив судове рішення в адміністративній справі, може зобов'язати суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення.

Судовий контроль за виконанням судового рішення полягає у перевірці судом належного, точного та своєчасного виконання судового рішення у спосіб отримання звіту про таке виконання або спонукання до виконання судового рішення через визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, пов'язаних з невиконанням судового рішення у справі; наявність судового контролю за виконанням судового рішення передбачає безпосереднє виконання останнього та виключає можливість подання окремого позову, предметом якого є протиправні дії або бездіяльність суб'єкта, який має виконати таке рішення.

Наприклад, статтею 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII визначено, серед іншого, підсудність адміністративних справ (адміністративні справи, підсудні місцевим загальним судам як адміністративним судам, розташованим на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, - місцевими загальними судами міста

Києва, що визначаються Київським апеляційним адміністративним судом).

Дана категорія осіб виявилася особливо вразливою до механізму реалізації свого конституційного права на судовий захист, оскільки, значна кількість осіб навіть не мали документів, що посвідчують особу, не говорячи вже про інші документи, що підтверджують їх статус (ветерана, учасника ліквідації наслідків аварії ЧАЕС тощо), що підтверджують факти, що впливають на реалізацію їх прав (щодо освіти, стажу роботи, служби тощо) та інші.

Зважаючи на це, процедура захисту прав таких осіб потребує додаткового урегулювання як щодо самого судового розгляду, так і на етапі виконання судового рішення.

3. Щодо питань, які потребують вирішення для виконання судових рішень.

Європейський суд неодноразово наголошував на тому, що право на справедливий судовий розгляд, гарантоване статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) також захищає і виконання остаточних та обов'язкових судових рішень, які у країні, яка поважає верховенство права, не можуть залишатися не виконаними.

Ним вказано на низку порушень в українській правовій системі, які перешкоджають виконанню остаточних рішень, що призводить до системної проблеми невиконання або тривалого невиконання рішень національних судів у поєднанні з відсутністю ефективних національних засобів юридичного захисту щодо таких порушень.

Також на недоліках неодноразово наголошував Комітет міністрів Ради Європи в своїх проміжних резолюціях і рішеннях щодо групи справ «Юрій Миколайович Іванов/Бурмич та інші проти України» закликав Україну в пріоритетному порядку вжити необхідних засобів у межах національної правової системи та негайно:

обчислити суми заборгованості за невиконаними рішеннями;

впровадити схему виплат, яка міститиме певні умови або альтернативні варіанти вирішення питання з метою виконання рішень, які залишаються невиконаними;

внести необхідні зміни до Державного бюджету з метою виділення достатніх коштів для належного виконання відповідних виплат.

З огляду на те, що в Україні не існує єдиного реєстру невиконаних судових рішень, то у переважній більшості рішення суду боржниками виконуються частково, посиляючись на відсутність у бюджетній програмі КПКВК 3504040 достатнього обсягу грошових коштів для погашення вже існуючої заборгованості. Цьому сприяє відсутність фінансової стратегії по закладенню відповідних коштів на зазначені цілі їх накопичення з метою проведення стабільних виплат громадянам.

Потребує вирішення питання щодо порядку погашення заборгованості з пенсійних виплат за рішеннями суду, оскільки положення постанови Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 № 649, якими встановлювався такий порядок, визнано протиправними та нечинними.

Також заслуговує на увагу питання заборони зменшення розміру пенсії внаслідок її перерахунку на виконання рішення суду, з огляду на саму суть судочинства забезпечувати захист прав людини, а не погіршувати її становище. Слід додати, що відповідно до положень статті 21 та 22 Конституції України права і свободи людини є непорушними і вони гарантуються та не можуть бути скасованими. Отже право володіти майном (соціальною виплатою) у розмірі визначеному державою, є нероздільним цілим, і скасування розміру соціальної виплати у бік її зменшення (погіршення), в тому числі і опосередковано через рішення суду є сумнівним.

Не в повній мірі реалізовано право на перерахунок пенсій звільнених у запас або у відставку військовослужбовців національних військових формувань. Порушені права військових пенсіонерів на перерахунок розміру пенсій підлягають оновленню, оскільки підпадають під дію статті 1 Першого протоколу до Конвенцій про захист прав людини і основоположних свобод «Захист прав власності».

Громадяни України, які продовжують проживати на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, і не мають статус внутрішньо переміщеної особи, не забезпечуються ні пенсійними виплатами, ні страховими виплатами та змушені звертатися до суду. Таким чином, порушене питання очікує комплексного законодавчого вирішення.

Крім того, на виконання доручення Прем'єр-міністра України від 16.10.2020 Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України повідомило листом вих. №22/9-3800-20 від 28.10.2020, що Мінінтеграції не володіє інформацією стосовно заборгованості держави перед громадянами України за рішеннями Конституційного суду України, міжнародних судів, а також з приводу передбачених у державному бюджеті України коштів на виконання рішень вищезгаданих судів. Таким чином, і надалі не вирішується питання щодо обліку кількості судових рішень по зруйнованому і пошкодженому житлу внаслідок проведення АТО та ООС, у зв'язку із зовнішньою збройною агресією, приватного сектору і багатоквартирних будинків та на яку суму коштів, а також стан виконання таких судових рішень.

На сьогодні не врегульованим є питання пенсійного забезпечення громадян України, які виїхали на постійне проживання в інші країни (рішення Конституційного Суду України, що було ухвалено у 2009 році). Також не забезпечуються права осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та ветеранів війни відповідно до рішень КСУ від 17 липня 2018 року № 6-р/2018, від 18 грудня 2018 року № 12-р/2018 від 27 лютого 2020 року № 3-р/2020.

Залишається не вирішеним питання щодо розміру виплати щорічної разової грошової допомоги до 5 травня, передбаченої Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та Законом України «Про жертви нацистських переслідувань». На жаль, Мінфін не вказав орієнтованої заборгованості по вказаним виплатам, зазначивши, що у Державному бюджеті на 2021 рік слід передбачити додаткові бюджетні призначення на зазначені цілі.

Крім того, жоден із центральних органів виконавчої влади не здійснив аналіз щодо можливої кількості судових рішень по зруйнованому і пошкодженому житлу внаслідок проведення АТО та ООС, у зв'язку із зовнішньою збройною агресією Російської Федерації протягом 2014-2021 років, приватного сектору і багатоквартирних будинків та на яку суму коштів завдано збитків громадянам. Проведені виплати та суму заборгованих коштів державою внутрішньо переміщеним особам та особам, які продовжують проживати на лінії розмежування.

До того ж, статтею 1 Закону України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» від 29 листопада 2001 року № 2864-III встановлено мораторій на застосування примусової реалізації майна державних підприємств та господарських товариств, у статутних капіталах яких частка держави становить не менше 25 відсотків, до вдосконалення визначеного законами України механізму примусової реалізації майна. Встановлені іншими законами заборони та мораторії щодо звернення стягнення на майно чи кошти боржників юридичних осіб, примусова реалізація майна яких забороняється відповідно до законодавства по суті сприяє із року в рік накопичувати державні борги по невиконаним рішенням судів по соціальним виплатам громадянам України. При цьому підприємства-боржники, на яких поширюється дія мораторію, майже всі успішно здійснюють господарську діяльність та отримують прибутки, у зв'язку з чим мають можливість погасити борги, однак дія мораторію надає можливість не виконувати свої зобов'язання, а здійснювати це за рахунок бюджетної програми. Вбачається відсутність належного механізму виконання рішень судів, за якими боржниками є державні органи, установи чи державні підприємства, що в свою чергу призводить до звернень громадян за захистом своїх прав до Європейського суду з прав людини і подальше невиконання рішень міжнародних судів.

Накопичені проблемні питання, які передують виконанню рішень судів, змушують шукати нові шляхи подолання кризи у цій сфері та повертатися до обговорення доцільності розробки та прийняття Соціального кодексу, яке до тепер не отримало належної підтримки з боку виконавчої гілки влади, а відсутність цього законодавчого акта може впливати на забезпечення соціального захисту громадян країни, адже його слід розглядати як кодифікацію і уніфікацію соціального законодавства, адже на кінець 2020 року Україна займає третє місце за кількістю справ, які перебувають на розгляді в ЄСПЛ. Станом на грудень 2020 року ЄСПЛ ухвалено 1490 рішень щодо порушень Україною положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та протоколи до неї. Тривале невиконання рішень ЄСПЛ може призвести до призупинення членства чи виключення країни з Ради Європи.

Таким чином, першочерговим є питання забезпечити належним чином дотримання в Україні прав людини і основоположних свобод відповідно до європейських та світових стандартів, зокрема, так як цього вимагає практика ЄСПЛ. Європейський суд вказує на те, що неможливість для заявника домогтися виконання судового рішення, винесеного на його користь, становить втручання

у право на мирне володіння майном, передбачене статтею I Першого протоколу Конвенції.

До того ж, згідно з п. 29 частини першої ст. 116 Бюджетного кодексу України взяття зобов'язань без відповідних бюджетних асигнувань та здійснення видатків бюджету з перевищенням бюджетних призначень є порушенням бюджетного законодавства. Так, Верховна Рада України необачно протягом тривалого часу приймає рішення щодо державних виплат для громадян без подання та розгляду фінансового обґрунтування до законопроектів від суб'єктів права законодавчої ініціативи, як це передбачено діючим законодавством. Реалізація таких швидкоплинних рішень лягає важким тягарем на платників податків у солідарній системі пенсійного забезпечення, які не можуть впоратися ні з кількістю дотаційних виплат, ні з їх об'ємом. Отже, доцільно розглянути питання запровадження відповідного механізму бюджетних обмежень при прийнятті законів з тим, щоб попередити невиконання рішень національних судів, винесених проти держави або державних підприємств.

Слід зазначити, що за останні роки Рахунковою палатою України не проводилося заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) з питань виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції України щодо соціальних виплат громадянам України. Разом з тим, на 2021 рік Рахунковою палатою України визначено проведення аудиту ефективності використання коштів, передбачених у Державному бюджеті України на забезпечення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України, а також забезпечення представництва України в Європейському суду з прав людини.

Питання невиконання рішень міжнародних судів, Конституційного Суду України та інших судів України щодо соціальних виплат громадянам України у мирний час створює кризову ситуацію, що може загрожувати національній безпеці України.

Отже, на сьогодні неможливо зробити будь-який аналіз діючої системи виконання судових рішень по соціальним виплатам та консолідований прогноз по видаткам з Державного бюджету України на зазначені цілі, оскільки центральні органи виконавчої влади не мають єдиних законодавчих підходів та статистичних даних щодо вирішення цієї проблематики.

Заслухавши та обговоривши інформацію надану центральними органами виконавчої влади, Верховним судом, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, обласними державними організаціями, громадськими організаціями учасники слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів **р е к о м е н д у ю т ь**:

І. Інформацію Міністерства фінансів України, Міністерства соціальної політики, Міністерства юстиції України, Міністерства у справах ветеранів України, Верховного суду, Рахункової палати України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Державної казначейської служби

України, Пенсійного фонду України та Фонду соціального страхування України взяти до відома.

II. Щодо вжиття заходів з впровадження певних умов для виконання рішень судів.

1. Кабінету Міністрів України:

1.1. доручити заінтересованим центральним органам виконавчої влади розробити та подати на розгляд Верховної Ради України законопроекти щодо внесення змін та доповнень до:

Податкового кодексу України та деяких законів України із запровадження відповідного механізму бюджетних обмежень при прийнятті законів з тим, щоб попередити невиконання рішень національних судів, винесених проти держави або державних підприємств;

Кодексу адміністративного судочинства України з метою передбачення єдності підходу у формулюванні судового рішення, зокрема, щодо вказівки у мотивувальній частині судового рішення обов'язкового проведення судом розрахунку розміру соціальної виплати, із залученням фахівців у відповідній сфері, а в резолютивній частині судового рішення зазначення про стягнення у конкретній (визначеній судом) сумі виплати;

Закону України «Про Конституційний Суд України» в частині вжиття Кабінетом Міністрів України невідкладних заходів щодо:

відновлення порушених прав громадян (в тому числі майнових) та відшкодування матеріальної шкоди, завданої фізичними або юридичними особам актами, що визнані неконституційними, в порядку та строки, визначеними Конституційним Судом України у своєму рішенні чи висновку;

запровадження дієвого контролю за виконанням рішень судів зі встановлення вимог стосовно обов'язкового надання звіту з виконання судових рішень в тому числі і Конституційного Суду України державними органами влади у справах соціального спрямування;

Закону України «Про виконавче провадження» щодо зміни способу та порядку безумовного виконання судових рішень;

законів України щодо:

про недопущення зменшення розміру пенсійних виплат після проведення їх перерахунку на виконання рішення суду;

удосконалення порядку попереднього розгляду проектів нормативно-правових актів стосовно їх фінансової обґрунтованості та надання оцінки відповідності законопроектів та проектів інших актів Верховної Ради України Конституції України;

запровадження ефективних засобів юридичного захисту у зв'язку з невиконанням і тривалим виконанням рішень судів;

звільнення від сплати виконавчого збору державні органи у разі неможливості виконання судових рішень у чітко визначених законом випадках.

1.2. доручити заінтересованим центральним органам виконавчої влади розглянути питання застосування ретроактивної дії рішень Конституційного Суду України, які стосуються законів у сфері соціального захисту з урахуванням

статті 95 Конституції України щодо дотримання побудови Бюджетної системи України на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами.

1.3. на затвердження Уряду зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2014 р. № 440 «Про затвердження Порядку погашення заборгованості за рішеннями суду, виконання яких гарантується державою» щодо:

- запровадження механізму уточнення реквізитів заявників (стягувачів) на момент списання коштів за рішеннями судів;
- забезпечення органами державної виконавчої служби до моменту передачі документів (рішень) до Державної казначейської служби України проведення повної їх верифікації на предмет достовірності та актуальності;
- визначення строків повернення документів (рішень) Державною казначейською службою України до органів державної виконавчої служби у разі виявлення суттєвих помилок у документах за якими неможливо забезпечити безспірне списання коштів на користь заявників з умотивованим приписом та строків усунення недоліків органами виконавчої служби;
- запровадження в електронному режимі обмін інформацією, документами і матеріалами між державними органами щодо даних зазначених у документах (рішеннях) стосовно заявників та боржників для безумовної сплати коштів за рішеннями судів та необхідних для виконання покладених завдань;
- встановлення умов зберігання, закриття чи списання органами державної виконавчої служби рішень або документів, у разі неможливості повернути їх заявникові у зв'язку з обставинами непереборної сили.

III. Щодо обчислення сум заборгованості за невиконаними рішеннями судів.

1. Кабінету Міністрів України доручити заінтересованим центральним органам виконавчої влади розробити та внести на затвердження Уряду зміни до нормативно-правових актів Уряду стосовно:

удосконалення та автоматизації роботи Єдиного державного реєстру судових рішень (міжнародних судів, Конституційного Суду України та інших судів України щодо соціальних виплат громадянам України) та Системи виконавчих проваджень для обміну інформацією між центральними органами виконавчої влади;

впровадження в експлуатацію Єдиного реєстру невиконаних рішень міжнародних судів, Конституційного Суду України та інших судів України щодо соціальних виплат громадянам України;

запровадження у Державній казначейській службі України плану проведення виплат за судовими рішеннями, зокрема з урахуванням їх розмірів від малих до великих та доходів домогосподарств.

IV. Щодо фінансового забезпечення виконання судових рішень.

1. Кабінету Міністрів України доручити заінтересованим центральним органам виконавчої влади розробити та внести на розгляд Верховної Ради України проекти законів України:

«Про Державний бюджет України на 2021 рік» щодо розроблення та запровадження окремої бюджетної програми «Погашення заборгованості з пенсійних виплат за рішеннями суду» (розпорядник - Пенсійний фонд України) та збільшення видатків на зазначені цілі;

про механізм врегулювання погашення державного боргу за судовими рішеннями з метою проведення стабільних виплат громадянам (фінансова стратегія першочергового закладення та накопичення коштів на вказані цілі).

про вдосконалення визначеного законами України механізму примусової реалізації майна державних підприємств та господарських товариств, у статутних капіталах яких частка держави становить не менше 25 відсотків у разі не передбачення у державному бюджеті коштів на зазначені цілі або розробити та впровадити альтернативні варіанти вирішення питання з метою виконання рішень, які залишаються невиконаними.

V. Щодо виконання рішення Конституційного суду України від 27 лютого 2020 року № 3-р/2020 з виплати щорічної разової грошової допомоги до 5 травня у розмірах, передбачених Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та Законом України «Про жертові нацистських переслідувань».

1. Верховній Раді України прискорити розгляд та прийняття проектів Законів України:

«Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо відновлення пільг у зв'язку з рішенням Конституційного Суду України № 12-р/2018 від 18 грудня 2018 року та уточнення окремих положень» (реєстр. № 3222-д від 28.10.2020, поданий народним депутатом України Зінкевич Я.В. та іншими народними депутатами України;

«Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення пенсійного законодавства» (реєстр. № 4668 від 28.01.20210), поданий Кабінетом Міністрів України;

«Про внесення змін до Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" щодо відновлення дії попередніх редакцій норм зазначеного Закону» (реєстр. № 2141 від 13.09.2019), поданий народним депутатом України Третяковою Г.М. та іншими народними депутатами України;

«Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення розміру щорічної разової грошової допомоги до 5 травня» (реєстр. № 5832), поданий Кабінетом Міністрів України;

«Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення розміру щорічної разової грошової допомоги до 5 травня» (реєстр. № 5832-1), поданий

народним депутатом України Королевською Н.Ю. та іншими народними депутатами України;

«Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення розміру щорічної разової грошової допомоги до 5 травня» (реєстр. № 5089), поданий народним депутатом України Королевською Н.Ю. та іншими народними депутатами України.

2. Кабінету Міністрів України доручити заінтересованим центральним органам виконавчої влади привести свої нормативно-правові акти у відповідність до вищезазначеного рішення Конституційного Суду України.

3. Міністерству фінансів України внести на погодження Кабінету Міністрів України зміни до Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» в частині передбачення видатків на щорічну разову грошову допомогу до 5 травня в повному обсязі відповідно до цього рішення Конституційного Суду України.

VI. Щодо розв'язання питань внутрішньо переміщених осіб по рішенням судів

1. Кабінету Міністрів України:

1.1. Доручити заінтересованим центральним органам виконавчої влади розробити та внести на розгляд Верховної Ради України законопроект щодо:

удосконалення механізму проведення страхових виплат та пенсійних внутрішньо переміщеним особам та особам, які відмовились від довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей і зареєстрували місце проживання та постійно проживають на іншій території України;

проведення окремих виплат громадянам України, які продовжують проживати на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, і не мають статусу внутрішньо переміщеної особи;

удосконалення процедури захисту прав внутрішньо переміщених осіб в частині судового розгляду та на етапі виконання судового рішення з урахуванням того, що їх пенсійні справи залишаються на тимчасово окупованих територіях Луганської та Донецької областей та документів про народження, про смерть, які видані на цих територіях, або вони були загублені тощо.

1.2. Затвердити постанову Уряду щодо визначення механізму проведення соціальних виплат не виплачених за минулий період внутрішньо переміщеним особам.

2. Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України здійснити аналіз щодо кількості судових рішень:

- по зруйнованому і пошкодженому житлу внаслідок проведення АТО та ООС, у зв'язку із зовнішньою збройною агресією, приватного сектору і багатоквартирних будинків та на яку суму коштів;

- які виконані та невиконані з вказівкою на причини невиконання цих рішень.

2.1. Ініціювати розроблення та запровадження Єдиного державного реєстру пошкодженого та зруйнованого житла у Донецькій та Луганській областях на територіях, які знаходяться на лінії розмежування для здійснення компенсаційних виплат за ушкоджене майно з метою зниження позовів постраждалих до суду за відновленням своїх прав.

VII. Щодо статистичних даних з виконання судових рішень.

1. Кабінету Міністрів України доручити заінтересованим центральним органам виконавчої влади здійснити моніторинг:

невиконаних рішень міжнародних судів, Конституційного Суду України та інших судів України соціальних виплат громадянам України щодо їх кількості та обсягу коштів починаючи з 2010 року зі встановленням терміну його виконання;

невиплачених сум заборгованості за рішеннями судів, про що поінформувати Комітет - до **10 березня 2022 року**.

2. Міністерству соціальної політики України поінформувати Комітет Верховної Ради України щодо статистичної інформації стосовно невиконаних судових рішень з пенсійних виплат та соціальних питань, яка надійде до Міністерства від Пенсійного фонду України, а також обласних, Київської міської державної, Донецької та Луганської військово-цивільних адміністрацій.

4. Державному комітету статистики України розглянути доцільність запровадження обчислення статистичних даних щодо стану рішень міжнародних судів, Конституційного Суду України та інших судів України щодо соціальних виплат громадянам України.

4. Рахунковій палаті України поінформувати Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів про результати проведення у 2021 році аудиту ефективності використання коштів, передбачених у Державному бюджеті України на забезпечення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України, а також забезпечення представництва України в Європейському суду з прав людини;

VIII. Щодо контролю за використанням коштів державного бюджету.

1. Рахунковій палаті України провести аудит щодо стану виконання рішень міжнародних судів, Конституційного Суду України та інших судів України з соціальних виплат громадянам України.

ІХ. Щодо заходів, які посилять увагу державної влади до проблем у сфері виконання судових рішень.

1. Кабінету Міністрів України доручити заінтересованим центральним органам виконавчої влади опрацювати та вивчити питання доцільності створення Соціального кодексу в частині уніфікації пенсійних виплат, спрямованого на соціальне забезпечення незахищених верств населення, як одного із чинників виконання гарантованих державою грошових зобов'язань перед громадянами та висловити позицію Уряду з порушеного питання.

2. Конституційному Суду України надати Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів перелік законів України, до яких внесено зміни щодо обмеження прав і свобод людини і громадянина, стосовно яких Конституційним Судом України ухвалено рішення та надано висновки про їх невідповідність Конституції України - до **01 березня 2022 року**.

3. Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів:

3.1. Ініціювати створення при Раді національної безпеки та оборони України з метою координації та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час робочого органу для вжиття невідкладних заходів із розв'язання кризової ситуації, що може загрожувати національній безпеці України щодо виконання рішень міжнародних судів, Конституційного Суду України та інших судів України в частині соціальних виплат громадянам України.

3.2. Рекомендувати Комітету Верховної Ради України з питань правової політики провести парламентські слухання на тему: «Виконання рішень міжнародних судів, Конституційного Суду України та інших судів України щодо соціальних виплат громадянам України» за співучасті дотичних Комітетів Верховної Ради України до вирішення порушеного питання.

3.3. Підготувати аналітично-інформаційні матеріали центральних органів виконавчої влади щодо виконання зазначених рекомендацій для розгляду на засіданні Комітету в квітні 2022 року.

ЕАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: Третякова Галина Миколаївна
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B040000002E093100E1118F00
Дійсний до: 25.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 04-30/2-2022/36765 від 09.02.2022

828797